

По-перше, ст. 79 і 195 КПК необхідно доповнити вказівкою на те, що відповідним чином зберігаються речові докази, «у тому числі — мікрооб'єкти та дрібні предмети», і факт їх виявлення спеціально зазначається у протоколі огляду.

По-друге, огляд місця події, трупа, предметів, якщо є ймовірність виявлення мікрооб'єктів, необхідно обов'язково проводити за участю спеціаліста — відповідно атестованого співробітника органу внутрішніх справ і забезпеченого набором науково-технічних засобів, призначених для виявлення, фіксації й огляду мікрооб'єктів та дрібних предметів.

По-третє, якщо для виявлення мікрооб'єктів потрібне дослідження в умовах обладнаної спеціальної лабораторії, які існують в установах судових експертиз та профільних дослідницьких закладах, предмети з ймовірними мікрослідами на місці події належним чином упаковуються і потім додатково оглядаються слідчим в умовах цієї установи (лабораторії) за допомогою експерта, який у даному разі має статус спеціаліста (ст.128¹ КПК), і в присутності понятих, про що складається протокол додаткового огляду.

Література

1. Аверьянова Т. В. и др. Криминалистика / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская. — М.: ПОРМА-ИПФРА.М, 1999. — 990 с.
2. Вапдер М. Б., Малашица Н. И. Судебная микрология. — Саратов: Полиграфист, 1988. — 176 с.
3. Ищепко П. П. Микрообъекты в следственной и экспертной практике. — Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1987. — 20 с.
4. Клименко П. И., Бовсуновский В. М. Микрообъекты — вещественные доказательства. — К.: РИО МВД УССР, 1984. — 96 с.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України: Наук.-практ. комент. / За заг. ред. В. Т. Мала-решка, В. Г. Голчарська. — 5-те вид., переробл. і допов. — К.: Юрископсульт, КНТ, 2008. — 896 с.
6. Свенссон А., Вендель О. Раскрытие преступлений. — М.: ИЛ, 1957. — 475 с.
7. Шиканов В. И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. — Иркутск: ИрГУ, 1978. — 190 с.

УДК 343.132

С. В. Погребняк

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ЯК ФУНКЦІЯ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Запобігання злочинам повинно посідати центральне місце в боротьбі з цим негативним явищем. У дійсно правовій державі запобігання кримінальним проявам є основною підсистемою антикримінальної політики всіх ланок державної влади, особливо її правоохоронних органів і зокрема такого важливого структурного елемента, яким є органи досудового розслідування. Ще Ш. Монтеск'є стверджував, що хороший законодавець піклується не стільки про покарання за злочин, скільки про запобігання злочинам. Він намагається не карати,

© С. В. Погребняк, 2008

а поліпшувати звичаї [1, 138]. Одним із актуальних питань, але малодосліджених у нових реаліях сучасного суспільного життя, є проблема виконання посадовими особами досудового слідства функції запобігання злочинам. Згідно з чинним кримінально-процесуальним законодавством орган дізнання, слідчий, прокурор «зобов'язані виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню злочину» (ст. 23 КПК України). Встановивши їх, названі органи вносять у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов (ст. 23-1 КПК України). Як показує вивчення кримінальних справ, виконання цього завдання на практиці є досить проблематичним. У багатьох випадках причини і умови конкретного злочину не встановлюються, а подання слідчих мають формальний характер.

Немає ясності у цьому питанні і в окремих наукових публікаціях, присвячених діяльності органів внутрішніх справ щодо встановлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину. Зокрема, О. Баулін і А. Форостяний у сумісній статті, розглядаючи діяльність міліції у цьому аспекті, не розкривають зміст словосполучення «причини та умови, що сприяли вчиненню злочину». Але пропонують перелік слідчих дій (з наведенням прикладів), які спрямовані на вирішення цього завдання, що виглядає, на наш погляд, відвертим спрощенням [2, 124–126].

Уявляється, що більш виважено до даної проблематики підійшли автори колективної монографії «Криміналістична профілактика економічних злочинів», які, спираючись на сучасні кримінологічні дослідження, пропонують розглядати окремо поняття «причини злочину» та «умови, що сприяли вчиненню злочину». Проблема причин злочинності і умов, що сприяють їй, розглядається через визначення системи соціально-негативних факторів (явищ, процесів), які детермінують злочинність. При цьому причина — вирішальний активний фактор, який містить у собі реальну можливість появи злочину як свого наслідку. Умова ж — відносно пасивний фактор, який тільки сприятливо впливає на розвиток причинного зв'язку, але безпосередньо не породжує наслідку злочину. У зв'язку з цим зазначається, що в основі злочинної мотивації як суб'єктивного психофізіологічного процесу знаходяться певні людські вади: корисливість, правовий нігілізм, егоїзм, кар'єризм, жорстокість, негативні психологічні особливості тощо. Усунення причин пов'язується з застосуванням до обвинуваченого (підсудного, засудженого) певних примусових, виховних і виправно-трудоваих заходів під час досудового і судового слідства, призначенням кримінального покарання та його виконанням [3, 12–44].

Поділяючи основні положення, сформульовані названими авторами, зазначимо, що редакція ст. ст. 23 і 23-1 КПК України була сформульована ще в Указі Президії Верховної Ради УРСР № 6834-10 від 16.04.1984 р. І незважаючи на внесені зміни до названих статей відповідними законодавчими актами за часів незалежності України, концептуальний підхід до причин злочинності залишився старим, який панував під час існування СРСР. Вони в основному зводилися до двох головних детермінуючих факторів: 1) пережиткам у свідомості людей з-за його відставання від буття; 2) впливу капіталістичного ото-

чення. Саме на цих постулатах базувалася концепція щодо можливості поступової ліквідації злочинності у тій тоталітарній державі. І саме тому на правоохоронні органи покладалася обов'язок у кожній кримінальній справі вживати заходів щодо встановлення та усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину.

Але в сучасних умовах концептуальний підхід до детермінації злочинності і можливості її подолання, як зазначає відомий російський кримінолог Ю. М. Антонян, суттєво змінився. У наш час загальноновизнаним є те, що злочинність є такою ж природною для суспільства, як і народження та смерть людини. І це явище невігубне, адже в будь-якому суспільстві завжди знайдеться людина або група людей, які не погоджуються і не приймають встановлену систему розподілення матеріальних і духовних благ або своїм місцем у міжособистісних стосунках і своїм соціальним статусом [4, 27].

Зарубіжні кримінологи відзначають, що соціальний контроль здійснюється в першу чергу шляхом соціалізації, тобто процесу формування поглядів індивідів і засвоєння ними цінностей, звичаїв і норм колективу. Колектив застосовує або погрожує застосуванням санкцій або покарання стосовно тих осіб, поведінка яких відхиляється від суспільних норм або норм домінуючої групи. Застосування або погроза застосуванням санкцій можуть використовуватися й для загального залякування. Вони спрямовані на те, щоби утримати тих, хто ще не порушив норми, від злочинних дій [5, 46].

З урахуванням викладених положень виглядає некоректним покладання на слідчого та орган дізнання обов'язку вживати заходів щодо усунення причин конкретного злочину. Очевидно, що може йтися тільки про встановлення таких причин та відображення їх у матеріалах кримінальної справи. При цьому необхідно погодитися з думкою одного із визначних криміналістів України В. П. Колмакова, який ще в 1969 році наголошував на тому, що важливо, щоб профілактична робота слідчого починалася з огляду місця події, а не в кінці розслідування [6, 60]. Відносно вжиття заходів щодо соціалізації особи, яка вчинила злочин, то така діяльність безумовно знаходиться за межами досудового слідства.

Що стосується умов, які сприяли вчиненню злочину, то з урахуванням їх поділу на об'єктивні і суб'єктивні до компетенції органів досудового слідства може бути віднесено встановлення та усунення тільки суб'єктивних детермінуючих факторів. Об'єктивні ж умови існування злочинності правоохоронним органам непідвладні — вони потребують прийняття і виконання довгострокових соціально-економічних програм.

Література

1. Моптескье Ш. О духе законов или об отношениях, в которых законы должны находиться к устройству каждого правления к правам, климату, религии, торговле и т.д. / Под ред. А. Г. Горпфельд. — С.Пб.: Изд. Л. Ф. Паштелеева, 1900. — 685 с.
2. Баулін О., Форостяний А. Процесуальна діяльність міліції із встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину // Підприємство, господарство і право. — 2005. — № 7. — С. 124–126.

3. Криміналістична профілактика економічних злочинів / С. В. Великанов, А. Ф. Волобуев, В. А. Журавель та ін. — Х.: Харків юрид., 2006. — 236 с.
4. Зелинский А. Ф. Криминология: Курс лекций. — Х.: Прапор, 1996. — 367 с.
5. Аптопян Ю. М. Концепция причин преступности и принципы преступности в России // Российский следователь. — 2004. — № 8. — С. 26–32.
6. Колмаков В. П. Следственный осмотр. — М.: Юрид. лит., 1969. — 196 с.

УДК 342.565.2

Т. О. Свида

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ «ЗА ДЕМОКРАТІЮ ЧЕРЕЗ ПРАВО» ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СУДІВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Як вітчизняна, так і зарубіжна наука міжнародного і конституційного права приділяє увагу правовій природі, аналізу світових моделей, змісту конституційного контролю (нагляду), юридичної сили та значенню рішень органів, що здійснюють таку діяльність, внеску міжнародних органів і організацій у становлення й розвиток конституційних судів, демократії в цілому. Свої дослідження присвятили даній проблематиці Г. Штайнбергер, В. Гергелійник, Л. Лукашук, М. В. Баглай, Л. М. Ентін, В. А. Туманов, В. М. Шаповал, В. Кампо, М. В. Савчин та ін.

Дана стаття присвячена питанням, пов'язаним з діяльністю Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) по організації та здійсненню конституційного правосуддя, які ще не були об'єктом наукового дослідження.

Європейська комісія «За демократію через право» — консультативний орган Ради Європи, діяльність якого здійснюється не лише навколо питань конкретної держави, а також загальних проблем, що стосуються багатьох демократичних держав. Такі проблеми розглядаються або в рамках поточної діяльності комісії, яка може проводити дослідження за власною ініціативою, або в рамках семінарів UniDem.

Поточна діяльність Венеціанської комісії з даних проблем, в першу чергу, стосується аналізу законодавства багатьох держав, пов'язаного з організацією та діяльністю конституційних судів або аналогічних органів, на які покладається функція охорони конституції. Протягом 18 років існування комісії «швидка конституційна допомога» по даній проблемі була надана, наприклад, таким державам, як Словенія [1], Хорватія [2], Боснія і Герцеговина [3], Сербія [4], Азербайджан [5], Грузія [6], Естонія [7], Молдова [8], та багатьом іншим.

Безумовно, великий інтерес становить діяльність, пов'язана з співробітництвом Венеціанської комісії з Україною. В червні 1997 р. на запит ПАРЕ комісія схвалила висновок по проекту Закону України «Про Конституційний Суд України», відзначивши його як важливий крок у забезпеченні конституційної